

Valsts, civilā un vides aizsardzība

Dabas un vides aizsardzība.

Dabas aizsardzība Eiropas Savienībā un Latvijā.

Ilgspējīga attīstība.

Vides politika un pārvaldība.

Vides politikas plānošana.

Dabas aizsardzība

- **Dabas aizsardzība** plašākā nozīmē ir pasākumu sistēma, ko īsteno valsts un sabiedriskās iestādes, lai nodrošinātu vērtīgo dabas objektu saglabāšanu, dabas resursu saudzīgu izmantošanu un atražošanu, cilvēka dzīves vides aizsargāšanu no piesārņojuma.
- Ar dabas aizsardzību saprot arī bioloģiskās un ainavu daudzveidības un atsevišķu dabas objektu aizsardzību un ilgtspējīgu izmantošanu.
- Reizēm dabas aizsardzību definē arī kā **vides stāvokļa kontroles un nevēlamu izmaiņu pretpasākumu kopumu.**
- **Vides aizsardzība — pasākumu kopums vides kvalitātes saglabāšanai un dabas resursu ilgtspējīgas izmantošanas nodrošināšanai.** Vides aizsardzība mērķis ir likvidēt, mazināt vai novērst kaitējumu videi.

Dabas aizsardzība

- Pasākumi, kas saistīti ar dabas aizsardzību veikti jau no seniem laikiem.
- Senās Babilonijas ķēniņa Hammurapi (1792.-1750. g. pr. Kr.) likumu kodeksā jau atrodams likums par mežu aizsardzību. Ķēniņa valdīšanas laikā mežus sadalīja iecirkņos. Par meža saglabāšanu bija atbildīgs meža pārzinis. Hammurapi izdotajos likumos ir minēti aizsargājamie augi, arī daži introducēti augi.
- Pirmās praktiskās un zinātniski pamatotās dabas aizsardzības idejas 17.-18. gs. pasaulē attīstīja vācu un franču mežsaimnieki.
- Dabas aizsardzība par mērķtiecīgu un zinātniski pamatotu kustību izveidojās 19. gs. sākumā. Praktiskās dabas aizsardzības pirmsākumi meklējami Britu Indijā un ASV.

Dabas aizsardzība

- Dabas aizsardzības pirmsākumos iezīmējās divi galvenie virzieni, pirmais - unikālu, zinātniskā, estētiskā vai kultūrvēsturiskā ziņā nozīmīgu teritoriju, aizsargājamu augu un dzīvnieku sugu izdalīšana; otrais - racionāla dabas resursu izmantošana un saglabāšana.
- Pirmais meža rezervāts 1836. gadā izveidots Čehijas teritorijā. Tam seko Monteblo meža rezervāts Francijā 1861. gadā.
- ASV 1864. gadā Sjerranevadas kalnos tika izveidota pirmā aizsargājamā dabas teritorija ASV – Josemitu ieleja.
- Pirmais nacionālais parks pasaulē ir 1872. gadā ASV izveidotais Jeloustonas nacionālais parks.
- Turpmākajos gados nacionālos parkus sāka veidot arī citās pasaules valstīs: 1878. gadā Karalisko nacionālo parku Austrālijā pie Sidnejas, 1885. gadā Klinšu kalnu nacionālo parku Kanādā un 1887. gadā nacionālo parku Jaunzēlandē.

Jeloustonas nacionālais parks (ASV)

Dabas aizsardzība

- Eiropā par vadošo valsti dabas aizsardzībā 19.-20. gs. kļuva Zviedrija.
- 1909. gadā Zviedrijā izdeva divus ar dabas aizsardzību saistītus likumus. Pirmais likums paredzēja aizsargāt dažādus izcilus dabas pieminekļus (piemēram, lielus un vecus kokus), bet otrais deva iespēju veidot nacionālos parkus.
- 1909.g. Zviedrijā tika izveidoti deviņi nacionālie parki, kas kļuva par pirmajiem nacionālajiem parkiem Eiropā.
- 1. starptautiskā dabas aizsardzības konference notika, Bernē 1913. gadā. Šajā konferencē sāka lietot arī jēdzienu „dabas aizsardzība”.

Dabas aizsardzība

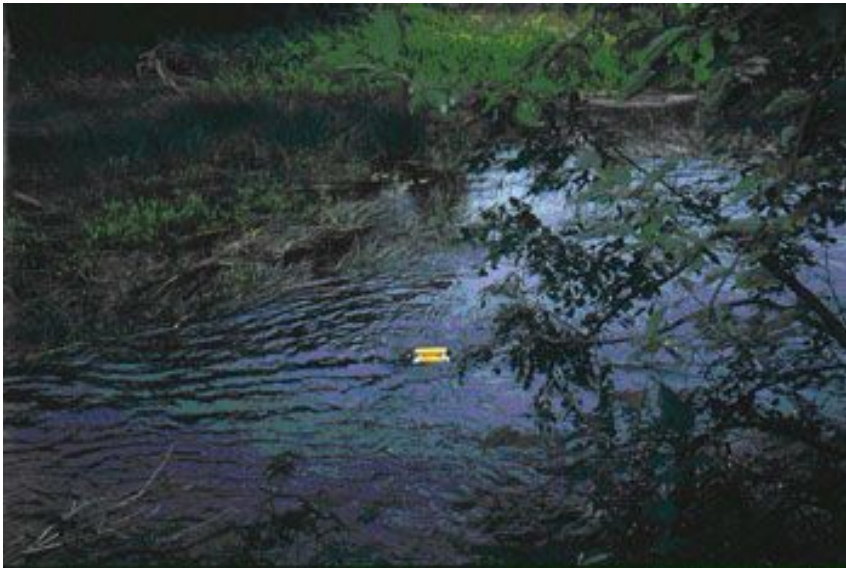
- Turpmākie gadi parādīja, ka pilnīgas saimnieciskās darbības aizliegšana aizsargājamās dabas teritorijās tomēr nespēj saglabāt visas dabas vērtības.
- Nākamais nozīmīgais solis dabas aizsardzības attīstībā pasaulē ir **ANO Starptautiskās dabas un dabas resursu aizsardzības savienības** *International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN)* nodibināšana 1948. gadā.
- Tās mērķis ir veicināt un ietekmēt sabiedrību dabas daudzveidības saglabāšanā un sekmēt resursu ilgtspējīgu izmantošanu.
- Savienība dibināšanas gadā publicēja Sarkano grāmatu par zīdītājiem un putnu sugām, kas ir uz izmiršanas robežas.

Dabas aizsardzība

- Liela nozīme dabas aizsardzībā pasaulē ir arī Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācijai *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)*.
- 1970. gadā **UNESCO apstiprināja starptautisku programmu «Cilvēks un biosfēra»**, kuras mērķis bija sekmēt starpdisciplinārus pētījumus vides zinātnē.
- UNESCO darbības rezultātā tika izveidoti biosfēras rezervāti, kuru mērķis ir sasniegt un demonstrēt līdzsvaru starp dabas daudzveidības saglabāšanu, ekonomisko attīstību un kultūras vērtību saglabāšanu.
- Latvijā ir izveidots viens biosfēras rezervāts — **Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāts**.

UNESCO biosfēras rezervāti

Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāts

Fuenteverturas salas biosfēras rezervāts

Dabas aizsardzība

- 20.gs. 60. gados pasaulē attīstījās sabiedrības ekoloģiskā kustība, kas būtiski ietekmēja starptautisko organizāciju un valsts pieņemtus lēmumus dabas aizsardzībā.
- Tika izveidotas tādas nevalstiskās organizācijas kā:
- Pasaules dabas aizsardzības fonds (*World Wildlife Fund (WWF)*);
- *Greenpeace*;
- Starptautiskā putnu aizsardzības organizāciju apvienība (*Bird Life International*);
- Starptautiskā mitrāju aizsardzības organizācija (*Wetlands International*).
- Šīs organizācijas ir veicinājušas ANO starptautisko konvenciju izstrādāšanu, un to ietekmes dēļ daudzas valstis tām ir pievienojušās.

Dabas aizsardzība Latvijā

- Latvijā dabas aizsardzībai ir senas tradīcijas.
- Senajiem latviešiem dabas aizsardzība bija dzīvesveids un dabas pielūgsmes avots.
- Vācu mežsaimniecības skolas ietekmē 16.-17. gs. Latvijā bija stingri medību un meža koku izmantošanas kārtības likumi.
- 16. gs. Vidzemē zviedru laikos tika pieņemti medību likumi un likumi augļu koku aizsardzībai.
- 19. gs. pirmajā pusē Latvijā, kas bija cariskās Krievijas sastāvā, intensīvi notika koku izciršana jūras piekrastē. Veidojās «ceļojošās» kāpas, kas apbēra piejūras ciemus. 1838. gadā Vidzemes un 1839. gadā Kurzemes guberņas pārvalde izdevusi rīkojumu par piekrastes aizsargjoslas noteikšanu.
- 20. gs. sākumā Baltijas valstu teritorijā sāka veidot īpaši aizsargājamās dabas teritorijas.

Dabas aizsardzība Latvijā

- Pirmie nacionālie parki Latvijas teritorijā tika izveidoti 20.gs. 30. gados - Gaujas senlejas krasts (pašreiz ietilpst Gaujas nacionālajā parkā) un Kokneses nacionālais parks.
- 1936. gadā tika izveidots Grīņu rezervāts.
- Kopumā līdz 1936. gadam par aizsargājamām bija izsludinātas 12 augu sugas, 7 rezervāti, nacionālie parki un dabas pieminekļi, 53 salas 17 ezeros un citi objekti.
- Padomju periodā Latvijā dabas aizsardzība tika īstenota trīs jomās:
 - 1) vispārīgo prasību dabas aizsardzībā ievērošana visās dzīves jomās, pamatojoties uz normatīviem, standartiem, noteikumiem;
 - 2) specifisku dabas aizsardzības pasākumu īstenošana vides un dabas resursu aizsardzībai;
 - 3) īpaši vērtīgo dabas objektu aizsardzība.
- 1980.gadā tika apstiprināta **Sarkanās grāmatas izdošana.**

Gaujas nacionālais parks

Grīņu rezervāts

Dabas aizsardzība Latvijā

- Latvijā ir vairāk nekā 600 ar likumu vai Ministru kabineta noteikumiem apstiprinātas īpaši aizsargājamas dabas teritorijas.
- Katra no tām atbilst kādai no septiņām aizsargājamo teritoriju kategorijām.
- **Dabas rezervāti** (Teiču, Krustkalnu, Grīņu un Moricsalas). To mērķis ir nodrošināt dabisko procesu netraucētu attīstību, lai aizsargātu un izpētītu retas vai tipiskas ekosistēmas un to sastāvdaļas. Tās ir noteiktas teritorijās ar gandrīz neskartu dabu, kur uzturēties drīkst tikai ar īpašu atļauju zinātniskās izpētes vajadzībām.
- **Nacionālie parki** (Slīteres, Ķemeru, Gaujas, Rāznas) ir plaši apvidi, kuros tiek aizsargātas dabas un ainaviskās vērtības, kā arī kultūrvēsturiskais mantojums. Nacionālie parki vienlaikus pilda dabas aizsardzības, zinātnes attīstības, vides izglītības un atpūtas veicināšanas funkcijas.

Teiču dabas rezervāts

Krustkalnu dabas rezervāts

Grīņu dabas rezervāts

Moricsalás dabas rezervāts

Dabas aizsardzība Latvijā

- **Biosfēras rezervāts** (Ziemeļvidzemes). Tā ir plaša teritorija, kurā starptautiski nozīmīgas dabas un ainaviskās vērtības tiek saglabātas, nodrošinot ilgtspējīgu sociālo un ekonomisko attīstību.
- **Dabas liegumi** (278). Tās ir teritorijas, kurās aizsargā retas vai izzūdošas sugas vai biotopus, parasti cilvēku mazpārveidotas un saskaņoti apsaimniekotas platības.
- **Dabas parki** (43). Tie ietver noteiktu apvidu dabas un kultūrvēsturiskās vērtības (piemēram - Gaiziņkalns, Piejūra, Abavas senleja, Ogres ieleja, Daugavas loki, Talsu pauguraine). Dabas parki ir noteikti, lai saglabātu vietai raksturīgo ainavu, izglītotu sabiedrību un nodrošinātu iedzīvotāju atpūtu, kā arī uzturētu bioloģisko daudzveidību.

Abavas senleja

Daugavas loki

Piejūras dabas parks

Dabas aizsardzība Latvijā

- **Aizsargājamie ainavu apvidi** (9), piemēram, Veclaicene, Vestiena, Ziemeļgauja, Augšdaugava, Augšzeme, Vecpiebalga). Apvidi ir lielas teritorijas, kurās tiek aizsargāta īpaši skaista un daudzveidīga Latvijai raksturīgā vai unikālā ainava un kultūrvide.
- **Dabas pieminekļi.** Dabas pieminekļi sīkāk iedalās šādi: aizsargājamie koki; dendroloģiskie stādījumi; alejas; ģeoloģiskie un ģeomorfoloģiskie veidojumi.
- Latvija tiek aizsargāti 206 ģeoloģiskie un ģeomorfoloģiskie dabas pieminekļi, 89 dendroloģiskie stādījumi un 51 aleja.
- Lielākajām un nozīmīgajām īpaši aizsargājamām dabas teritorijām ir izveidotas teritoriju administrācijas, kas nodrošina šo teritoriju apsaimniekošanu un aizsardzības režīma ievērošanu.
- Īpaši aizsargājamām dabas teritorijām tiek izstrādāti **dabas aizsardzības plāni**.

Latvijas dabas piemineklis Ērgļu klintis

Latvijas dabas piemineklis "Kaltenes Kalvas"

Engures ezera dabas parks

Dabas aizsardzība Eiropas Savienībā (ES)

- Eiropas Savienības dabas aizsardzības politika ir vērsta uz bioloģiskās daudzveidības aizsardzību.
- Ar terminu «**bioloģiskā daudzveidība**» saprot visu dzīvības formu dažādību uz Zemes.
- Jēdzienā ir ietverta gēnu, sugu, ekosistēmu un ainavu dažādība.
- Latviešu valodā atsevišķos gadījumos to aizstāj ar jēdzienu «dzīvās dabas daudzveidība». Savukārt jēdziens «dabas daudzveidība» ietver arī nedzīvo dabu: teritorijas ģeoloģiskos apstākļus, augsnes, klimatu un citus dabas komponentus.

Dabas aizsardzība Eiropas Savienībā (ES)

- Eiropas Savienības bioloģiskās daudzveidības aizsardzību regulē Putnu un Biotopu direktīvas, kas paredz, ka katrai dalībvalstij ir jāizveido aizsargājamo dabas teritoriju tīkls (saukts par **NATŪRA 2000**).
- „Natura” latīņu valodā nozīmē daba, bet skaitlis 2000 ir gadaskaitlis, kad bija paredzēts izveidot vienoto Eiropas Savienības aizsargājamo dabas teritoriju tīklu.
- Tīklam jānodrošina direktīvu pielikumos minēto sugu un biotopu adekvāta aizsardzība.
- NATŪRA 2000 veidošanas raksturīgākās iezīmes:
- rada ES aizsargājamo vietu tīklu pēc vienotas pieejas un vienotiem standartiem visās ES dalībvalstīs;
- ietveramo vietu izvēle ir zinātnisks process, kurā tiek lietoti speciāli izstrādāti kritēriji.

Dabas aizsardzība Eiropas Savienībā (ES)

- Galvenie bioloģiskas daudzveidības samazināšanās cēloņi ir **pārmaiņas dabīgajās dzīvotnēs**, kas bieži redzamas kā dabisko biotopu, piemēram, mežu un purvu platību samazināšanās vai to kvalitātes pasliktināšanās.
- Šīs pārmaiņas izraisa intensīva lauksaimnieciskā ražošana, mežu, okeānu, upju pārmērīga izmantošana, svešu sugu invāzija, piesārņojums un globālā klimata pārmaiņas.
- Tikpat liela loma ir iedzīvotāju skaita un dabas resursu patēriņa pieaugumam, zināšanu trūkumam par sugām un ekosistēmām, starptautiskai tirdzniecībai, nevienlīdzīgai resursu sadalei un citiem iemesliem.
- Tieši cilvēks ir atbildīgs par bioloģiskas daudzveidības samazināšanos.

Dabas aizsardzība Eiropas Savienībā (ES)

- Galvenie iemesli, kāpēc bioloģiskās daudzveidības saglabāšana ir nepieciešama, ir sekojoši:
- 1) bioloģiskā daudzveidība nodrošina pašreizējo paaudžu fizisko eksistenci (gaiss, ūdens, pārtika);
- 2) bioloģiskā daudzveidība rada cerības atrisināt dažādas problēmas pārskatāmā nākotnē;
- 3) bioloģiskās daudzveidības aizsardzība ir nepieciešama estētisku, kultūras un reliģisku iemeslu dēļ.

Starptautiskā sadarbība dabas aizsardzībā

- Viens no starptautiskās sadarbības veidiem dabas aizsardzībā ir dažādu konvenciju ratificēšana.
- **Konvencija** (daudzpusējs līgums) ir starptautiska vienošanās par kādas noteiktas problēmas risināšanu, nosakot dalībvalstu savstarpējās tiesības un pienākumus.
- Konvenciju paraksta suverēnas valstis un starptautiskas organizācijas.
- Dabas un vides aizsardzības konvenciju vājums ir pašu valstu atbildība par to izpildi.
- Dalībvalstīm nedraud nekādas sankcijas par saistību neizpildi, līdz ar to saistību pildīšana notiek «pēc savām iespējām un vajadzībām».

Starptautiskā sadarbība dabas aizsardzībā

- Latvija ir pievienojusies visām nozīmīgākajām dabas un vides aizsardzības konvencijām, tai skaitā sešām ANO dabas aizsardzības konvencijām:
 - Ramsāres konvencijai «Par starptautiskas nozīmes mitrājiem, īpaši kā ūdensputnu dzīves vidi» (1971).
 - Konvencijai «Par pasaules mantojuma saglabāšanu» (1972).
 - Konvencijai «Par starptautisko tirdzniecību ar apdraudētajām savvaļas dzīvnieku un augu sugām (1973).
 - Bernes konvencijai «Par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu saglabāšanu (1979).
 - Bonnas konvencijai «Par migrējošo savvaļas dzīvnieku aizsardzību (1979).
 - Riodeženero konveccijai «Par bioloģisko daudzveidību (1992).

Dabas aizsardzības plānošana un pasākumi

- Dabas aizsardzībā var nodalīt četras pakāpes: 1) informācijas (par dabas objektiem) ieguve un apkopošana, 2) monitorings, 3) pasākumu plānošana, 4) pasākumu realizācija un to efektivitātes monitorings.
- Katra pakāpe ietver vairākas darbības, kas vairumā attīstītāko valstu ir līdzīgas.
- Svarīga loma dabas aizsardzībā ir dabas aizsardzības tiesību aktiem, kas nodrošina pasākumu realizācijas tiesiskos pamatus.

Dabas aizsardzības plānošana un pasākumi

- **Informācijas (par dabas objektiem) ieguves un apkopošanas** pamatā ir sugu un biotopu, ekosistēmu, reljefa formu, ģeoloģisko objektu, kā arī ainavu pētījumi un inventarizācija, ko veic nozares speciālisti.
- **Monitorings** ir regulāri mērķtiecīgi pētījumi noteiktās vietās ar noteiktu laika intervālu pēc izstrādātas un aprobētas metodikas.
- Bioloģiskās daudzveidības monitoringa mērķis ir nodrošināt vides un dabas aizsardzības institūcijas ar informāciju par bioloģiskās daudzveidības stāvokli un izmaiņu tendencēm Latvijā.

Dabas aizsardzības plānošana un pasākumi

- **Dabas aizsardzības pasākumu plānošana** notiek dažādos līmeņos.
- **Valsts līmeņa pasākumu plānošana** ietver dažādu programmu un vadlīniju, valsts nozīmes pasākumu plānu, kā arī likumdošanas bāzes sagatavošanu un valsts nozīmes īpaši aizsargājamo dabas teritoriju izveidošanu.
- Vides un reģionālās attīstības ministrija (VARAM) sadarbībā ar ekspertiem izstrādājusi Vides politikas pamatnostādnes un Bioloģiskās daudzveidības nacionālo programmu, kuros paredzēti dažādi dabas aizsardzības pasākumi.
- **Reģionālā līmenī** dabas aizsardzības pasākumi un prasības tiek ietvertas administratīvo dalījumu vienību, piemēram, novadu teritoriju, plānojumos.
- **Vietējā mērogā** tiek plānoti pasākumi galvenokārt īpaši aizsargājamām dabas teritorijām, un šim nolūkam tiek sagatavoti dabas aizsardzības plāni.

Dabas aizsardzības plānošana un pasākumi

- **Dabas aizsardzības pasākumu realizācija** arī notiek visos trijos līmeņos.
- **Valsts līmenī** tā ietver likumdošanas bāzes un plānošanas dokumentu regulāru caurskatīšanu un labojumu izdarīšanu atbilstoši situācijai valstī un pasaulē, jaunu īpaši aizsargājamo dabas teritoriju izveidošanu.
- **Reģionālā un vietējā līmenī**, lielākoties īpaši aizsargājamās dabas teritorijās, tiek realizēti dažādi apsaimniekošanas pasākumi dabas vērtību saglabāšanai, kas notiek saskaņā ar dabas aizsardzības plānu vai sugas vai biotopa aizsardzības plānu.
- Svarīgi ir veikt apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes monitoringu, lai novērtētu, vai izvēlētais pasākums ir bijis sekmīgs.

Ilgospējīga attīstība

- **Ilgospējīga attīstība ir attīstība, kas nodrošina mūsdienu paaudzes vajadzības, neradot grūtības nākamajām paaudzēm nodrošināt savas vajadzības.**
- Ilgospējīgu attīstību raksturo trīs savstarpēji saistītas dimensijas: vides, ekonomiskā un sociālā.
- Balstoties uz ilgospējīgas attīstības principu, attīstībai jānotiek, saudzīgi rīkojoties ar planētas resursiem un rūpējoties par to, lai uz Zemes tiktu saglabāta bioloģiskā daudzveidība.
- Ilgospējīga attīstība veicina sabiedrības kopējo labklājību un sniedz cilvēkam iespēju dzīvot veselīgā vidē, īstenojot savu potenciālu un spējas.

Ilgtspējīga attīstība

- "Ilgtspējīga attīstība nav jauna koncepcija. Tā ir jaunākā izpausme mūžsenai ētikai, kas saistīta ar cilvēka un vides attiecībām un pašreizējās paaudzes atbildību pret nākamajām paaudzēm.
- Ilgtspēja funkcionē tikai virzienā no apakšas uz augšu. Tai nepieciešama sabiedrība, kuras lielākā daļa identificējas ar līdzdalību ilgtspējīgas attīstības mērķu formulēšanā un sadarbojas gan vietējā, gan reģionālā līmenī“ (*Römpczyk, Elmar*).

Ilgtspējīga attīstība

- Ilgtspējīgas attīstības jēdziens definēts ANO Pasaules Vides un attīstības komisijas ziņojumā “Mūsu kopējā nākotne” (saukts arī par Bruntlandes komisijas ziņojumu, 1987) .
- Starptautiski plaši tiek lietots kopš **1992.gada ANO konferences Riodežaneiro “Vide un attīstība”** .
- 1992.gada 3.-14. jūnijā Riodežaneiro norisinājās ANO konference par Vidi un attīstību, kurā valstu vadītāji pieņēma vairākas starptautiskas vienošanas, tai skaitā Deklarāciju par Vidi un attīstību **un Rīcības programmu ilgtspējīgas attīstības īstenošanai jeb Agenda 21** .
- Riodežaneiro konferences mērķis bija mēģinājums rast jaunus un vienlīdzīgus globālās sadarbības veidus, veidojot jaunus sadarbības līmeņus valstu, lielāko valsts bloku un cilvēku starpā, kopīgi panākot tādas starptautiskās vienošanās, kas respektē visu intereses.

Ilgtspējīga attīstība

- 2002.gadā valstu vadītāji tikās Johannesburgā *Pasaules samitā par ilgtspējīgu attīstību* jeb Rio+10, kur, pamatojoties uz valstu iesniegtajiem pārskatiem, tika izvērtēts progress ceļā uz ilgtspējīgu attīstību un *Agenda 21* ieviešana.
- Secinājumi rādīja, ka pēc 1992.gada konferences vide ir turpinājusi degradēties, turklāt daudzas nozīmīgas vides problēmas ir saistītas ar sociāli ekonomisko attīstību.
- Johannesburgā valstu vadītāji vēlreiz apliecināja nepieciešamību izstrādāt un 2005. gadā uzsākt nacionālo ilgtspējīgas attīstības stratēģiju ieviešanu.

Amazones tropu mežu izciršana

Ilgtspējīga attīstība

- **Kioto protokols** ir ANO Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām protokols, kas tika izveidots kā līdzeklis cīņā pret globālo sasilšanu.
- Tas tika pieņemts 1997. gada 11. decembrī Kioto, Japānā, taču tas stājās spēkā 2005. gada 16. februārī.
- Protokols tika pieņemts, lai samazinātu klimatam kaitīgo gāžu izmešus atmosfērā.

Ilgspējīga attīstība

- 2018.g. decembrī notika ANO klimata samits Katovicē (Polijā).
- Samits Katovicē, bija svarīga tikšanās kopš 2015. gada Parīzē, kad valstis vienojās rīkoties, lai nepārsniegtu globālo sasilšanu par $1,5^{\circ}\text{C}$.
- Dabaszinātniekiem piekrita arī ANO ģenerālsekretārs Antoniu Gutērrēšs, kurš teica, **ka mēs joprojām nedarām pietiekami un nerīkojamies pietiekami ātri, lai novērstu neatgriezenisku un katastrofisku klimata sagrāvi.**
- Pēc vairāk nekā divu nedēļu sarunām aptuveni 200 valstu pārstāvji vienojās par dokumentu, kas stiprinās Parīzes Klimata nolīguma ieviešanas kārtību. Tomēr valstis nebija spējīgas vienoties par konkrētiem izmešu samazināšanas mērķiem.

Ilgtspējīga attīstība

4 svarīgas pasaules problēmas:

1. Nukleāro, bioloģisko, un ķīmisko ieroču izplatīšanas aizliegšana, militāro izdevumu samazināšana un kara nepieļaujamība.
2. Nabadzība (absolūtā un relatīvā).
3. Dabas un vides krīze, kas izpaužas kā resursu izsīkums, piesārņojuma un atkritumu apjoma, pieaugums un arī bioloģiskās daudzveidības samazināšanās.
4. Cilvēktiesību atzīšana un nodrošināšana.

ES ilgtspējīgas attīstības mērķi

VIDES AIZSARDZĪBA:

Saglabāt Zemes spēju nodrošināt dzīvību visā tās daudzveidībā, ievērot, ka planētas dabas resursi ir ierobežoti, un nodrošināt augsta līmeņa vides aizsardzību, kā arī uzlabot vides kvalitāti.

Nepieļaut un mazināt vides piesārņojumu un veicināt ilgtspējīgu patēriņu un ražošanu, lai likvidētu saikni starp ekonomikas izaugsmi un vides degradāciju.

Vides piesārņojums Indijā

ES ilgtspējīgas attīstības mērķi

SOCIĀLĀ VIENLĪDZĪBA:

Veicināt tādu demokrātisku, sociāli integrējošu, vienotu, veselīgu, drošu un taisnīgu sabiedrību, kurā ievēro pamattiesības un kultūras daudzveidību un kas rada vienādas iespējas un apkaro visu veidu diskrimināciju.

EKONOMISKĀ LABKLĀJĪBA:

Veicināt labklājīgu, jauninājumiem, zināšanām bagātu, konkurētspējīgu un ekoloģiski efektīvu ekonomiku, kas visā Eiropas Savienībā nodrošina augstu dzīves līmeni un augstas kvalitātes nodarbinātību.

ES ilgtspējīgas attīstības mērķi

STARPTAUTISKO SAISTĪBU IZPILDE:

Visā pasaulē veicināt demokrātisku iestāžu veidošanos un to stabilitāti, pamatojoties uz miera, drošības un brīvības principiem.

Visā pasaulē aktīvi veicināt ilgtspējīgu attīstību un nodrošināt, lai Eiropas Savienības iekšējās un ārējās politikas būtu savstarpēji saskanīgas ar globālu ilgtspējīgu attīstību un tās starptautiskām saistībām.

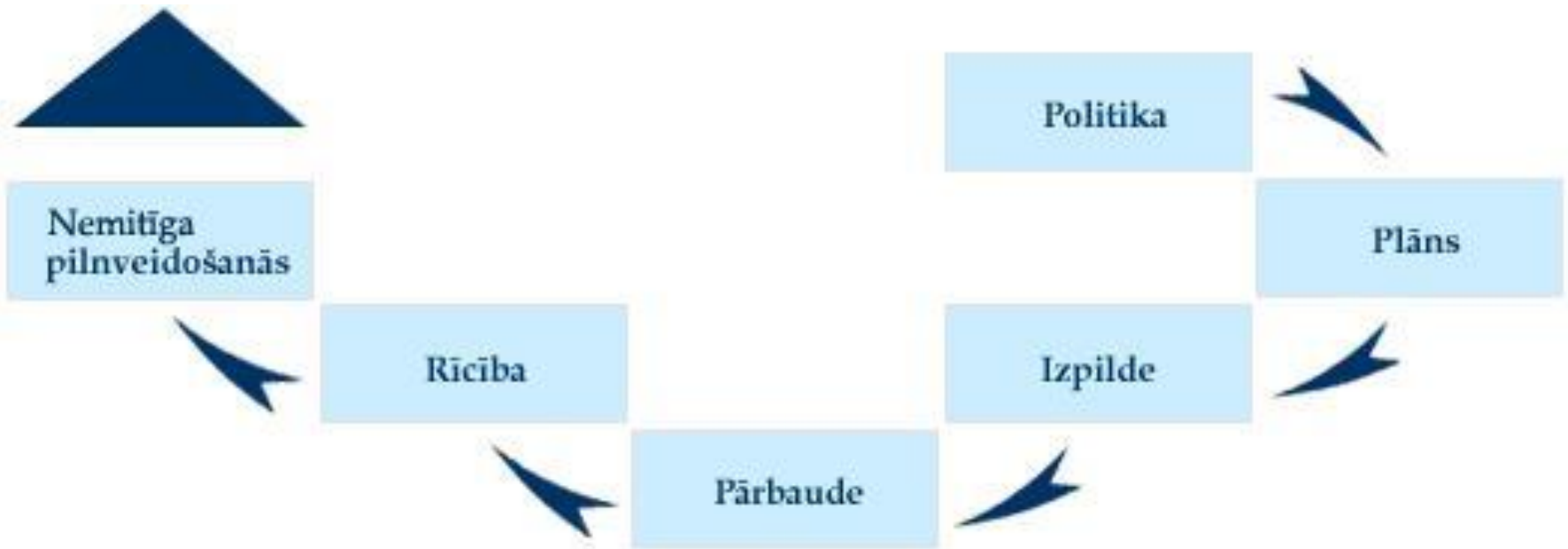
Izglītība ilgtspējīgai attīstībai

- **Izglītība ilgtspējīgai attīstībai pamatmērķis: katram ir jāapgūst noteiktas zināšanas un jābūt motivētam īstenot ilgtspējīgu attīstību.**
- Izglītība ilgtspējīgai attīstībai mudina cilvēkus ar atbildību rīkoties ikdienas dzīvē un dzīvot un realizēt sevi saskaņā ar sociālo, kultūras, ekonomisko un dabas vidi sev apkārt. Tas nozīmē dzīvot ar skatu nākotnē – prast radoši atrisināt krīzes situācijas un adaptēties jaunā vidē.

Izglītība ilgtspējīgai attīstībai

- **Latvijā skolās ilgtspējīga attīstība** apgūstama visos mācību priekšmetos, lai skolēns izprastu vides, ekonomikas, kultūras un sociālo problēmu savstarpējo saistību un spētu sniegt savu ieguldījumu ilgtspējīgas attīstības sekmēšanā, kuras pamatā ir mūsdienu paaudzes vajadzību apmierināšana, neradot draudus nākamajām paaudzēm.
- Apgūstot ilgtspējīgu attīstību veidot priekšstatu un sapratni par galvenajiem dabas, sociālajiem un ilgtspējīgas attīstības procesiem, morāles un ētikas vērtībām.
- Apgūstot ilgtspējīgu attīstību jāizmanto dažādas mācību metodes, kas sekmē līdzdalību, ir orientētas uz procesu un risinājumiem un ir pielāgotas izglītojamo vajadzībām.

Vides politika ir valsts kopējās politikas sastāvdaļa, kas veidojas ilgtermiņā no partiju programmām un Latvijas reakcijas uz notikumiem vides sektorā Eiropas Savienībā (ES), ANO Eiropas Ekonomiskās komisijas (EEK) reģionā un globāli.

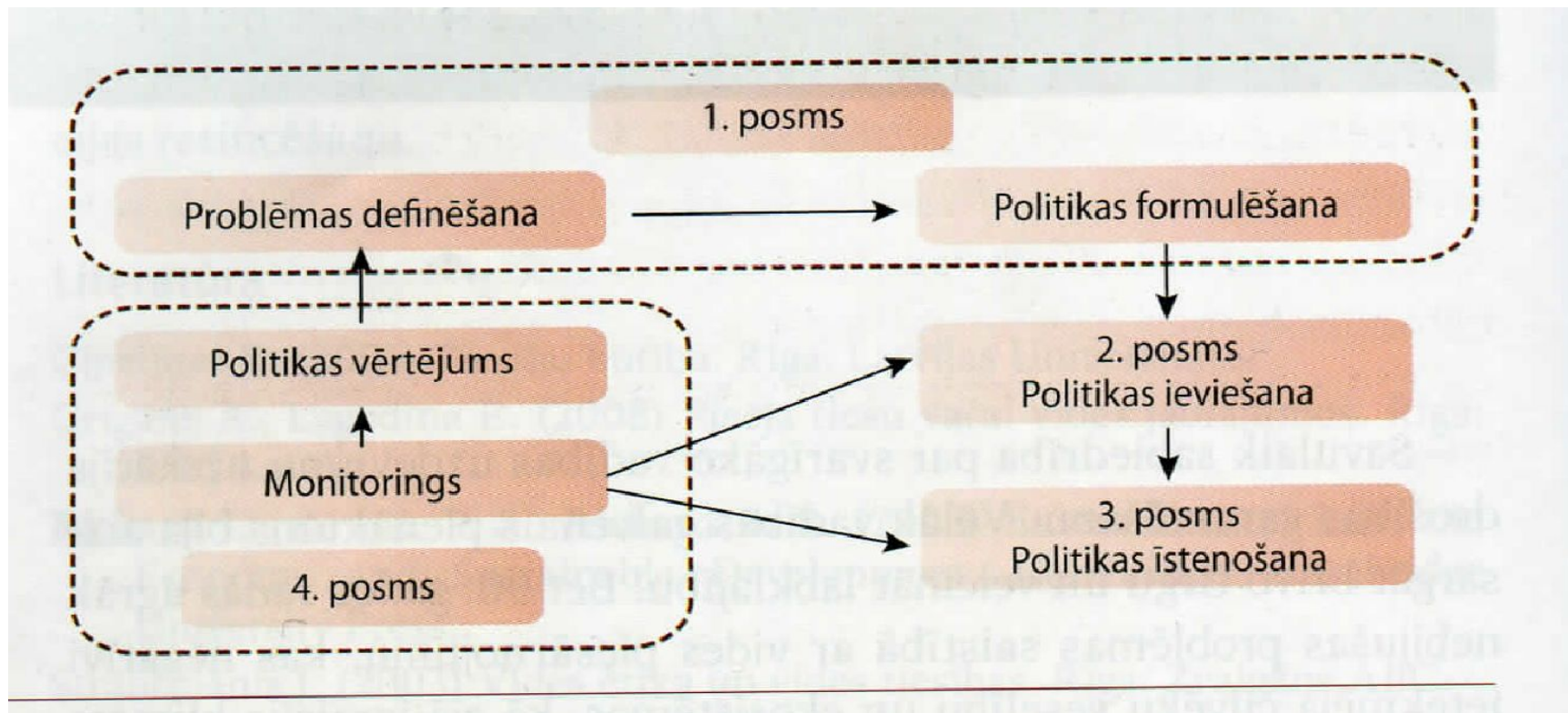
Vides politikas mērķis

- **Vides politikas mērķis** ir apzināt un atrisināt vides problēmas, izveidot vides likumdošanas sistēmu un izvirzīt uzdevumus kvalitatīvas vides nodrošināšanai.
- Vides politikai ir jāsekmē sabiedrības iesaistīšana vides jautājumu risināšanā, kā arī jānodrošina vides un dabas aizsardzības jautājumu integrācija visās tautsaimniecības nozarēs.

Vides politika

- Novērtēšana – esošās situācijas analīze
- Projektēšana – vadlīniju nospraušana
- Plānošana – mērķu noteikšana
- Pārvaldība – kontrole, realizēšana, izpilde
- Vides politika sastāv no vairākiem savstarpēji saistītiem posmiem, kuri veido ciklu.

Vides politikas veidošanās posmi

VIDES PĀRVALDĪBA UN VIDES POLITIKA

- **Vides pārvaldība (vadība) nodrošina vides politikas īstenošanu.**
- Vides pārvaldības (vadības) uzdevums ir panākt, lai tautsaimniecībā efektīvi tiktu izmantoti dabas resursi, ražotas nepieciešamās preces un iedzīvotājiem sniegti vajadzīgie pakalpojumi, kā arī samazināts piesārņojums, kas kaitē cilvēku veselībai un ekosistēmām.

Vides politikas veidošana, pamatojoties uz vides aizsardzības principiem

1. **Princips "piesārņotājs maksā"** — persona sedz izdevumus, kas saistīti ar tās darbības dēļ radīta piesārņojuma novērtēšanu, novēršanu, ierobežošanu un seku likvidēšanu.

2. **Piesardzības princips** — ir pieļaujams ierobežot vai aizliegt darbību vai pasākumu, kurš var ietekmēt vidi vai cilvēku veselību, bet kura ietekme nav pietiekami izvērtēta vai zinātniski pierādīta, ja aizliegums ir samērīgs līdzeklis, lai nodrošinātu vides vai cilvēku veselības aizsardzību. Principu neattiecina uz neatliekamiem pasākumiem, ko veic, lai novērstu kaitējuma draudus vai neatgriezenisku kaitējumu.

Vides politikas veidošana, pamatojoties uz vides aizsardzības principiem

3. **Novēršanas princips** — persona, cik iespējams, novērš piesārņojuma un citu videi vai cilvēku veselībai kaitīgu ietekmju rašanos, bet, ja tas nav iespējams, novērš to izplatīšanos un negatīvās sekas.

4. **Izvērtēšanas princips** — jebkuras tādas darbības vai pasākuma sekas, kas var būtiski ietekmēt vidi vai cilvēku veselību, jāizvērtē pirms attiecīgās darbības vai pasākuma atļaušanas vai uzsākšanas. Darbība vai pasākums, kas var negatīvi ietekmēt vidi vai cilvēku veselību arī tad, ja ievērotas visas vides aizsardzības prasības, ir pieļaujams tikai tad, ja paredzamais pozitīvais rezultāts sabiedrībai kopumā pārsniedz attiecīgās darbības vai pasākuma nodarīto kaitējumu videi un sabiedrībai.

Vides pārvaldības instrumenti

- Normatīvie akti
- Vides politikas dokumenti
- Ekonomiskie instrumenti
- Teritorijas attīstības plānošana
- Ietekmes uz vidi novērtējums
- Vides izglītība un saziņa
- Vides infrastruktūra un vides aizsardzības institūcijas
- Kontrole vides aizsardzībā
- Vides monitorings
- Vides pārvaldības sistēma

Vides aizsardzība un vides politika Latvijā

- Eiropas līgums prasa, lai Latvija kā ES dalībvalsts veidotu un īstenotu tādu attīstības politiku, kura balstās uz ilgtspējīgas attīstības principu un kurā pilnībā ir ietvertas vides aizsardzības prasības.
- Latvijā ir izveidota un darbojas institucionāla sistēma, kas ļauj izstrādāt vides plānošanas dokumentus un nodrošināt to īstenošanu valsts mērogā.

Vides politikas normatīvo aktu hierarhija Latvijā

- Satversme
- Likumi, t.sk. starptautiskie līgumi, ar to brīdi, kad ir ratificēts likums
- MK noteikumi
 - Pašvaldību saistošie noteikumi
 - Iekšējie normatīvie akti

Vides politikas plānošana

- Vides rīcībpolitika Latvijā tiek plānota ilgtermiņā (līdz 25 gadiem), vidējā termiņā (līdz 7 gadiem) un īstermiņā (līdz 3 gadiem).
- Kopumā pastāv dažādi rīcībpolitikas plānošanas dokumentu veidi: pamatnostādnes, programma, plāns, koncepcija.
- Katram dokumentu veidam ir savas funkcijas.
- Pastāv arī citi plānošanas dokumenti: attīstības vadlīnijas, Nacionālais attīstības plāns (NAP), Valdības deklarācija, plānošanas reģionu un pašvaldību attīstības programmas un teritoriju plānojumi, pašvaldību darbības stratēģijas, informatīvie ziņojumi, nacionālās pozīcijas un nostājas.

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam

- **Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija** ir galvenais valsts ilgtermiņa attīstības plānošanas dokuments, kuru apstiprina Latvijas Republikas Saeima.
- Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas galvenās sadaļas ir:
 - KULTŪRAS TELPAS ATTĪSTĪBA
 - ILGTERMIŅA IEGULDĪJUMI CILVĒKKAPITĀLĀ
 - PARADIGMAS MAIŅA IZGLĪTĪBĀ
 - INOVATĪVA UN EKOEFEKTĪVA EKONOMIKA
 - INOVATĪVA PĀRVALDĪBA UN SABIEDRĪBAS LĪDZDALĪBA

VIDES POLITIKAS PAMATNOSTĀDNES (2021.-2027.)

- **Vides politikas pamatnostādnes** ir vidēja termiņa plānošanas dokuments, kuru uz 7 gadiem apstiprina MK.
- Latvijā ir izstrādātas **vides politikas pamatnostādnes 2021.–2027. (VPP2027)** .
- Vides politikas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam ir izstrādātas atbilstoši Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2021.-2027. gadam noteiktajām prioritātēm un Eiropas Zaļā kursa stratēģiskiem mērķiem.
- VPP2027 ir piektais Latvijas vides politikas plānošanas dokuments kopš 1995. gada, kad valdība tādu apstiprināja pirmo reizi.
- Politikas plānošanas periodā no 2021. gada līdz 2027. gadam, vides politikas mērķi ir pakārtoti **Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam** un Latvijas nacionālās attīstības plānam 2021.-2027. gadam.
- VPP2027 ir noteikti četri stratēģiskie mērķi – **produktivitāte un ienākumi, vienlīdzīgas iespējas, sociālā uzticēšanās un reģionālā attīstība**.

Vides aizsardzība pašvaldībās

- **VARAM, sadarbojoties ar pašvaldībām, īsteno vienotu vides aizsardzības, dabas resursu saglabāšanas un racionālas izmantošanas politiku valstī.**
- Pašvaldības rūpējas par vides kvalitātes kontroli un uzlabošanu savā administratīvajā teritorijā.
- Pašvaldības informē sabiedrību par tās tiesībām un iespējām saņemt vides informāciju un līdzdarboties ar vides aizsardzību saistītu lēmumu pieņemšanā, izveido un aktualizē publiski pieejamas bezmaksas datubāzes, reģistrus un interneta mājaslapas, kā arī sagatavo un publicē ziņojumus par vides stāvokli, vides politikas plānus un programmas.